

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

**«ДИРИГЕНТСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ОБРАЗІВ: ВІД
КОМПОЗИТОРСЬКОГО ЗАДУМУ ДО ВИКОНАВСЬКОЇ
КОНЦЕПЦІЇ»**

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту
**«Історичні постаті в дзеркалі композиторської творчості XVIII-XX
століть: досвід диригентської концепції»**

Автор:

**Саверський Владислав
Вікторович**

Творчий керівник:

**Янко Юрій
Володимирович,**

професор, заслужений діяч
мистецтв України, народний
артист України

Науковий консультант:

Савченко Ганна Сергіївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент

Харків – 2026 р.

Анотація. Втілення історичних постатей у музичному мистецтві — це не просто ілюстрація минулого, а складна психологічна, філософська та суто виконавська проблема. Протягом XVIII–XX століть композитори створювали звукові «портрети» видатних особистостей (від античних диктаторів до героїв Нового часу та національних лідерів), які сьогодні вимагають від диригента особливого аналітичного підходу. Як трансформується реальна історична постать у партитурі? Де межа між авторським задумом композитора та сучасною диригентською концепцією? Як вирішувати виконавські виклики при роботі з історичним міфом та драматургією великої форми? Цей курс покликаний розкрити феномен історичної особистості крізь призму еволюції диригентського мислення, пропонуючи студентам унікальний методологічний інструментарій для створення власних виконавських концепцій.

Аудиторія курсу: Програма розроблена для студентів II рівня вищої освіти (освітній ступінь магістр) за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво», галузь знань – 02 «Культура і мистецтво».

Тривалість курсу: один семестр (16 тижнів) – 32 години

Мета курсу: Ознайомити студентів із феноменом музичної репрезентації історичних постатей у європейській та українській оперно-симфонічній спадщині XVIII–XX століть; сформувати цілісне уявлення про специфіку побудови диригентської концепції при роботі з історико-біографічним матеріалом; розвинути навички драматургічного аналізу партитури та практичного моделювання виконавського процесу (зокрема, досвіду адаптації, редукції та інтерпретації класичних текстів у сучасному соціокультурному контексті).

Попередні вимоги до студентів: Студенти повинні володіти базовими навичками читання оперних та симфонічних партитур, основами диригентської техніки та аналізу музичних форм; орієнтуватися у стильових координатах епох Бароко, Класицизму, Романтизму та Модернізму; розуміти специфіку театральної та симфонічної драматургії; бути готовими до роботи

з першоджерелами (лібрето, історичні хроніки) та критичного осмислення сучасних диригентських інтерпретацій.

ПИТАННЯ СПЕЦКУРСУ

Розділ 1. ЕВОЛЮЦІЯ ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ В МУЗИЦІ ТА ДИРИГЕНТСЬКЕ МИСЛЕННЯ

Історична постать як мистецький концепт: від міфологізації до психологічного портрета в партитурі.

Жанрові вектори: історична драма, героїчна симфонія, опера та інструментальний портрет.

Координати стилю: особливості інтерпретації історичних образів в епоху бароко, класицизму та романтизму.

Хронотоп у партитурі: як диригенту розшифровувати та відтворювати "історичний час" засобами темпу, агогіки та динаміки.

Проблема історичної достовірності vs художня вигадка: завдання диригента як співавтора концепції.

Музична емблематика та символізм: марші, фанфари, монограми та лейтмотиви як ключі до розкриття характеру героя.

Специфіка роботи диригента з текстом-джерелом: порівняння лібрето, історичних документів та музичного тексту.

Національні героїчні міфи в музичній культурі XIX–XX століть та особливості їх диригентської репрезентації.

Психологізм оперної сцени: диригент як режисер музично-драматичної дії.

Сучасний погляд на класичний історичний сюжет: ретроспектива та актуалізація смислів у XXI столітті.

Розділ 2. ВІД БАРОКО ДО СУЧАСНОСТІ: АНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР ТА ПРАКТИКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Великі правителі давнини в опері бароко: етичні та естетичні виміри (на прикладі образу Юлія Цезаря в опері Г. Ф. Генделя «Юлій Цезар в Єгипті»).

Диригентські стратегії роботи з бароковою оперою: проблема темпоритму, басо контінуо (*basso continuo*) та вокальних прикрас (*da capo arias*).

Французька революція, міф про героя та класицистський симфонізм: образ Наполеона Бонапарта в контексті Третьої симфонії Л. ван Бетховена («Героїчної»).

Концепція «Симфонії Наполеон»: досвід створення цілісного синтетичного диригентського перформансу.

Велика французька історична опера (Дж. Меєрбер).

Романтична історична драма на сцені: героїко-трагічні постаті в операх Дж. Верді (Дон Карлос, Макбет, Набукко) — диригентські виклики масштабу.

Національна історична опера в Україні: постаті козацької доби у творчості П. Сокальського («Облога Дубна»), С. Гулака-Артемовського («Запорожець за Дунаєм») та М. Лисенка («Тарас Бульба»).

Трагікомічне та побутове в історичному сюжеті: баланс жанрів як диригентське завдання (досвід роботи з образом Карася та козацтва).

Історичні катастрофи та особистість у музиці ХХ століття: неокласицизм та експресіонізм як нові інструменти портретування (на прикладі опер І. Стравинського, К. Пендерецького).

Камерізація оперного дійства: чому скорочення тривалості та перехід до камерного формату є вимогою сучасності.

Методологія створення авторських диригентських редакцій історичних опер без втрати драматургічної логіки

Розділ 3. ДИРИГЕНТСЬКИЙ ПРАКТИКУМ: СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Алгоритм роботи диригента над концепцією: від першого ознайомлення з партитурою до генеральної репетиції.

Робота в системі «Диригент — Режисер — Солісти»: розв'язання концептуальних та сценічних суперечностей в історичних постановках.

Акустичний та інструментальний баланс: специфіка роботи з історичними інструментами (або їх імітацією) та сучасним оркестром.

Просторове моделювання звуку: диригентські рішення для концертів-перформансів поза межами стандартної театральної сцени.

Вокальний стиль як історичний маркер: від колоратурного барокового співу до драматичного декламаційного стилю ХХ ст. (вимоги диригента до солістів).

Специфіка роботи з оркестровими штрихами, артикуляцією та фразуванням як інструментом створення психологічного портрета героя.

Редукція великої форми: практичний інструментарій та композиційні прийоми диригента при створенні камерних версій багатоактних опер.

Сприйняття слухача: управління увагою та емоційною напругою в межах годинного та двогодинного концертних форматів.

Диригент як продюсер та куратор мистецького проєкту: популяризація академічної класики через концептуальне програмування.

Майбутнє історичного сюжету в диригентському мистецтві ХХІ століття: інтерактивність, мультимедійність та нові виконавські виклики.

Рекомендована література:

1. Качуринець, Л. (2024). Розвиток диригентської проєктної діяльності на початку ХХІ століття: новітні чинники впливу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 76(2), 22–28.

2. Кириленко, Я. (2020). Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки. *Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка*.

3. Колесса, М. (1973). Основи техніки диригування (2-ге вид.). *Київ: Музична Україна*.

4. Корнішева, Т. (2012). Творча особистість диригента: історіографія проблеми. *Музичне мистецтво і культура*, 16, 385–394.

5. Котляревська, О. (1996). Варіативний потенціал музичного твору: культурологічний аспект інтерпретування: автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства. *Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.*
6. Лошков, Ю. (2012). Німецька романтична диригентська школа (перша половина ХХ ст.). *Культура України*, 39, 224–233.
7. Макаренко, Г. (2006). Творчість диригента в контексті інтегративного підходу: дисертація доктора мистецтвознавства. *Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.*
8. Москаленко, В. (2013). Лекції з музичної інтерпретації. *Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.*
9. Мурза, С. (2021). Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен: компаративно-технологічний підхід: дисертація кандидата мистецтвознавства. *Одеса: Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової.*
10. Нікітська, Є. С., & Савченко, Г. С. (2024). Концертне виконання опер у навчальному процесі: цілі, приклади, новації, перспективи. *Проблеми взаємодії мистецтв, педагогіки та теорії і практики освіти*, 70.
11. Симеонова, Ю. (2023). Ключові складові творчого методу оперно-симфонічного та хорового диригента. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка*, 49, 45–51.
12. Farberman, H. (1999). The art of conducting technique: A new perspective. *Van Nuys, CA: Alfred Music.*
13. Scherchen, H. (1935). Handbook of conducting. London: *Oxford University Press, H. Milford.*
14. Wagner, R. (1870). Über das Dirigieren. *Leipzig: J. J. Weber.*